

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»**

Національний університет «Чернігівський колегіум імені Т. Г. Шевченка»

Uniwersytet Szczeciński (Polska)

University of Bucharest (Romania)

Медичний факультет

Кафедра біології і охорони здоров'я

АДАПТАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

З Б І Р Н И К Н А У К О В И Х П Р А Ц Ь

**XIV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ,
присвяченої 205 річчю з дня заснування Державного закладу
«Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»**

15–16 вересня 2022 року

м. Одеса

Частина 2

Одеса – 2022

УДК: 796611.7–053.67(063)

Рекомендовано до друку вченою радою ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол №2 від 29.09.2022 року)

Рецензенти:

- **І. Л. Ганчар** – доктор педагогічних наук, професор, викладач кафедри тактики і загальновійськових дисциплін Інституту військово-морських сил Національного університету «Одеська морська академія» (Україна, м. Одеса);
- **О. І. Форостян** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дефектології та фізичної реабілітації медичного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Головний редактор

Босенко Анатолій, доктор педагогічних наук, кандидат біологічних наук, професор

Редакційна колегія:

Коробейніков Георгій	доктор біологічних наук, професор (Німеччина-Україна)
Лизогуб Володимир	доктор біологічних наук, професор (Україна)
Михалюк Євгеній	доктор медичних наук, професор (Україна)
Носко Микола	доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Потоп Володимир	доктор педагогічних наук, професор (Румунія)
Приймаков Олександр	доктор біологічних наук, професор (Польща)
Топчій Марія	кандидат біологічних наук, викладач (Україна)
Орлик Надія	кандидат біологічних наук, викладач (Україна)

Адаптаційні можливості дітей та молоді: збірник наукових праць XIV міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 205-річчю з дня заснування Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Одеса, 15–16 вересня 2022 року, Ч. 2) / голов. ред. А. І. Босенко. Одеса: Видавець Сімекс-прінт, 2022. 195 с.

У збірнику наукових праць представлені роботи широкого кола фахівців з сучасних проблем фізичного виховання і спорту. В статтях розкриваються медико-біологічні, фізіолого-гігієнічні, психолого-педагогічні та валеологічні основи розширення адаптаційних можливостей дітей та молоді, зміцнення їх здоров'я.

УДК: 796611.7–053.67(063)

УДК: 378.09+57+613

*До 100-річчя утворення кафедри біології і охорони здоров'я
Університету Ушинського та
до 100-річчя з дня народження професора Т.М. Цонєвої*

*А. І. Босенко
(Україна, м. Одеса)*

**КАФЕДРА БІОЛОГІЇ І ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я – ДЖЕРЕЛО
МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ УНІВЕРСИТЕТУ УШИНСЬКОГО**

Представлено історичні відомості щодо організації медичного факультету Університету Ушинського та висвітлено роль кафедри біології і охорони здоров'я як основної структурної одиниці, яка формувала фундамент факультету у минулому і співробітники якої здійснили ліцензування спеціальності 222 «Медицина» в теперішній час, що слугувало першим кроком до утворення медичного факультету.

Ключові слова: *медичний факультет, кафедра, викладачі, дисципліни.*

Актуальність. Зберігання інформації в часі – складна і, разом з тим, конче необхідна місія, оскільки історична «біографія» є об'єктивним підґрунтям існування кожної структури, чинником надихання і об'єднання фізичних і моральних сил колективу, що її утворює. Справедливим і актуальним є відтворення історичного шляху медичного факультету Університету Ушинського та ролі тих діючих осіб, які були безпосередніми ініціаторами, учасниками і реалізаторами ідей цього процесу.

Мета роботи – проаналізувати історичні віхи становлення медичного факультету Університету Ушинського та ролі кафедри біології і охорони здоров'я у його створенні.

Методи досліджень: аналіз наукових досліджень і публікацій, узагальнення наукових даних (аналіз, синтез, індукція та дедукція).

Результати досліджень та їх обговорення

Витоки медичного факультету виходять з 60-х років минулого століття, коли в університеті розпочалася підготовка медичних сестер, а дещо пізніше – спеціалістів з фізичної реабілітації, яка ґрунтувалася на впровадженій і реалізованій ще в кінці 40-х – початку 50-х років, програмі підготовки педагогічних фахівців з анатомії і фізіології (1951–1967). В університеті вже тоді активно функціонували кафедри анатомії і фізіології, медичної підготовки, які охоплювали широкий спектр медико-біологічних дисциплін – анатомії, фізіології, вікової фізіології, хімії і біохімії, біології, лікувальної фізичної культури, спортивної медицини, гігієни та інші, і які понад 20 років забезпечували підготовку фахівців медико-біологічного напрямку. Викладання на цих спеціальностях в різні роки здійснювали визнані вчені-педагоги: доктори медичних наук, професори О. Ю. Штеренгерц, Г. М. Сарі-Леві, В. С. Соколовський, В. А. Проскуров, О. В. Дюмін, О. П. Романчук, доктори біологічних наук, професори Т. М. Цонєва, Б. М. Галкін, С. А. Кузнєцов, Ю. О. Міхальов, Ю. О. Перевошиков, професор, відомий мануальний терапевт О. О. Унанов, низка досвідчених кандидатів медичних наук, доцентів – М. В. Корабльов, Я. Мукомель, К. Л. Івкіна, О. П. Гальченко. Н. О. Романова, Н. Б. Нікуліна, С. В. Тюхай та ін.

Випусковою кафедрою анатомії і фізіології протягом 17 років забезпечувалась спеціалізація «вчитель анатомії і фізіології»; за тих часів при кафедрі була створена єдина на той період лабораторія вікової фізіології, яка до сьогодні функціонує, і в якій досліджуються проблеми здоров'я дітей і молоді, їх функціональні резерви та адаптивні можливості. Кафедра мала у своєму розпорядженні віварій із мишами, білими щурами та кролями, басейни з жабками; у навчальному та науковому процесі використовували об'єкти живої

природи, серед яких особливим відношенням користувалися «собачки-слинявки» за І. П. Павловим.

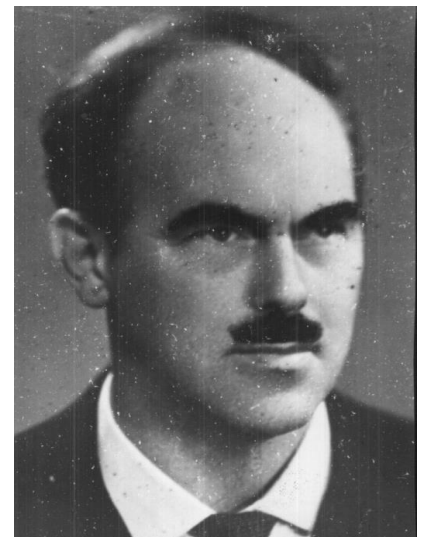
Тривалий час, майже 30 років, кафедру анатомії і фізіології очолювала

Цонєва Тетяна Миколаївна (роки роботи 1951–1996) – доктор біологічних наук, професор. Вона започаткувала підготовку вчителів анатомії і фізіології, була засновником лабораторії вікової фізіології та наукової школи «Вікові особливості адаптації до м'язової діяльності різного характеру», науковим керівником аспірантури за спеціальністю 03.00.13 – фізіологія людини і тварин, підготувала низку кандидатів біологічних і педагогічних наук.

Дослідженню медико-біологічних та психофізіологічних аспектів функціональних можливостей дітей і молоді присвятила діяльність наукова школа доктора біологічних наук, професора Цонєвої Т. М. – кандидати наук, доценти *І. О. Власенко* (ректор та завідувач кафедри у 1946–1960 роки), *В. П. Данилюк* (одна із перших оволоділа методикою роботи на 15-канальному електроенцефалографі «Альфа», технікою вживляння електродів у різні структури головного мозку тварин та ін.), *Г. Ф. Альохіна* (викладач фізіології, вивчала адаптивні реакції центральної нервової системи), *К. Л. Івкіна* (викладач анатомії, вивчала адаптаційні перебудови кістякового апарату та інших структур під впливом різних чинників), *М. Л. Турчинський* (викладав біохімію, досліджував склад металів в тканинах організму) та інші.

Одним із неординарних представників цієї кафедри і наукової школи був **Сарри-Леві Георгій Михайлович** – доктор медичних наук, професор

(роки роботи 1978–1987). Професор кафедри анатомії і фізіології, мав енциклопедичні знання в області анатомії і фізіології людини, блискучий лектор і глибокий знавець спеціальних дисциплін. Пропагандист і організатор здорового способу життя, а саме впровадження і поширення в широкі маси населення, зокрема серед студентства, вітрильного спорту. Сам він був відданим прихильником цього виду спорту.

Окремою сторінкою в історію університету вписано майже 20-річний позитивний досвід підготовки медичних сестер відповідною профільною кафедрою. До підготовки медичних фахівців був залучений також науковий потенціал інших наукових шкіл факультетів, який забезпечував глибоке оволодіння загальнотеоретичною складовою освітніх програм.

Ініціювала і організувала роботу кафедри відомий фахівець Н. Б. Нікуліна. Вона створила молодий працездатний колектив висококваліфікованих фахівців – кандидатів і докторів медичних наук, доцентів і професорів – Вернідуб І. В., Горovenko В. І., Проскуров В. А., Тюхай С. В., Хахіяшвілі Ф. О. та інші.

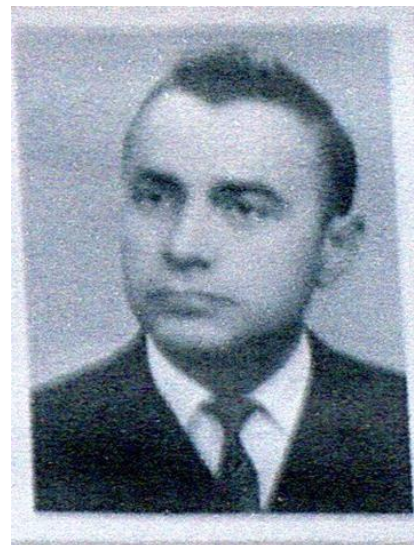

Нікуліна Ніна Борисівна – завідувач кафедри (1977–1991), кандидат медичних наук, доцент. Відомий науковець і фахівець. Опублікувала близько 100 наукових робіт, серед яких посібники, методичні рекомендації, статті і тези.

Освітній процес був організований за всіма вимогами підготовки медичних фахівців. Окрім глибокої теоретичної підготовки, вихованці кафедри набували необхідні навички на практичних заняттях у клініках, лікарнях м. Одеси, в «анатомках», де в ті часи використовувався фіксований трупний матеріал людини і тварин. Високий і якісний рівень підготовки випускників Ніни Борисівни і її колег визнавався безапеляційно.

Цікавою і маловідомою є життєва історія наступного представника колективу Н. Б. Нікуліної.

Проскуров Василь Анатолійович – доктор медичних наук, професор, професор кафедри. Докторська дисертація за темою «Клиническая характеристика стафилококковых заболеваний, их иммунотерапия и профилактика».

Забезпечував не тільки освітній процес із підготовки медичних сестер, але традиційно під час літніх табірних зборів очолював медико-гігієнічну діяльність персоналу, здійснював медико-педагогічний контроль студентів.

Василь Анатолійович з 13 років виховувався у сім'ї всесвітньо відомого Володимира Петровича Філатова. Про цей факт Василь Анатолійович мало кому розповідав. Але професійні і життєві принципи В. П. Філатова глибоко пустили коріння у душу і серце В. А. Проскурова, яким він слідував у своїй науково-педагогічній та практичній діяльності.

Історична справедливість вимагає навести, якщо не повні, то хоча б короткі відомості про інших викладачів цієї кафедри, кандидатів медичних наук, доцентів, які формували підґрунтя для медичного факультету університету.

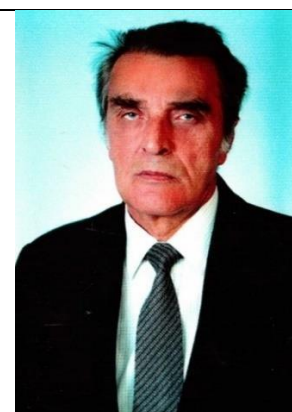
**Горовенко
Валерій
Іванович**

**Хахіяшвілі
Фрідріх
Олександрович**

**Вернидуб
Ірина
Вікторівна**

**Тюхай
Станіслав
Володимирович**

Університет пишається своєю історією, в першу чергу, тим науково-педагогічним складом, що стояв у витоках підготовки висококваліфікованих медичних фахівців (за описаний період університетом підготовлено 10 тис. медичних сестер та фахівців з фізичної реабілітації та логопедії), які сьогодні продовжують славні сталі традиції не тільки на теренах нашої держави, але й далеко за її межами, як-от: Болгарія, Ізраїль, Канада, Німеччина, Сполучені Штати Америки, Швеція та інші.

Гордістю Університету є його випускники, які продовжили традиції професійної підготовки медичних фахівців, досягли суттєвих результатів на цій ниві та викарбували своє ім'я не тільки на сторінках історії нашого закладу, але й національної та світової історії медицини. Це: Герой України Б. Д. Литвак, професори І. І. Ільїн, В. С. Соколовський, О. О. Унанов та інші!

У 2019 році в університеті розпочало функціонувати медичне відділення, яке було створене за сприянням відомих вчених і викладачів університету – член-кореспондента НАМН України, доктора медичних наук, професора

В. С. Бітенського, доктора педагогічних, кандидата біологічних наук, професора А. І. Босенка, доктора медичних наук, професора Т. В. Дегтяренко, кандидата медичних наук, доцента Л. В. Арнаутової, доктора психологічних наук, професора, академіка НАПН України О. Я. Чебикіна та ін.

У січні 2021 року відділення набуло статусу факультету у складі трьох кафедр: загальних дисциплін та клінічної медицини (завідувач кафедри, доктор медичних наук, доцент Л. Й. Ковальчук), біології і охорони здоров'я (завідувач кафедри, кандидат біологічних наук М. С. Топчій), дефектології та фізичної реабілітації (завідувач кафедри, професор О. І. Форостян), які об'єднали висококваліфікованих фахівців. До структури факультету також увійшли Університетська медична клініка, будівництво якої завершено, та розпочато її введення в експлуатацію, міжфакультетські експериментальні лабораторії: функціональної діагностики, яку очолює професор А. І. Босенко; загальної,

спеціальної та медичної психодіагностики, яку очолює кандидат психологічних наук, доцент О. Ю. Косьянова.

Висновки. Сьогодні медичний факультет стоїть на шляху інтенсивного розвитку усіх складових освітнього процесу. Створено та розвиваються аудиторний, матеріально-технічний, навчально-методичний та науковий фонди з використанням сучасних комп'ютерних технологій та міжнародного досвіду. Розгалужена соціально-побутова мережа, яка забезпечує потреби вітчизняних та іноземних пошукачів вищої медичної освіти.

Список використаних джерел

1. Босенко А. І. Цонева Тетяна Миколаївна – вчитель і науковець. *Проблеми особистості у сучасній науці: результати та перспективи дослідження: матер. міжнар. наук.-практ. конф. студ. та молодих науковців* / Під ред. Л. М. Голубенко, О.С. Цокур. Одеса, 2005. С. 152–153.

2. Босенко А. І. Вчитель на все життя. Это было недавно, это было давно / Сост. Болдырев Л.А. Одесса: «Друк», 2006. С. 31–36.

3. Босенко А. І. Науковий шлях кафедри анатомії і фізіології у другій половині ХХ – початку ХХІ століть (1950–2007 роки). *Науковий вісник ПДПУ імені К. Д. Ушинського: Зб. наук. праць. Ювілейний випуск*. Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2007. С. 168–178.

4. Босенко А. І. Кафедра біології і основ здоров'я. До 95-річчя. Історичний нарис: монографія. Одеса: видавець Сімекс-прінт, 2018. 164 с.

5. Левченко В. В. Історія Одеського інституту народної освіти (1920–1930 рр.): позитивний досвід невдалого експерименту: монографія / відп. ред. В. М. Хмарський; наук. ред. Т. М. Попова. Одеса: ТЕС, 2010. 428 с.